

1968 VE Mirası : Antonio Negri Anlatıyor

1968 Gençlerin DNA'sında

birartibir.org

2023

1959'da hukuk felsefesi profesörü olan Antonio Negri 1968'le birlikte Sosyalist Parti'den uzaklaşmış, Potere Operaio (İşçi Gücü) çevresine katılmıştı. 1973'te Autonomia hareketine dahil oldu ve otonom işçi mücadelesinin önde gelen kuramcılarında biri haline geldi. 1977'de, doğduğu Padova'daki bir ayaklanmanın sorumlularından biri sayıldı, 1979'da ise Kızıl Tugaylar'ın eski başbakan Aldo Moro'yu kaçırap öldürmesi üzerine tutuklandı, bu asılsız suçlama yüzünden iki dönem hapis yattı. 1960'lı yıllardan beri hem düşünür hem militan olarak yürüttüğü mücadeleyi 2000'li yıllarda art arda yayınladığı "İmparatorluk", "Çokluk" gibi kitaplarıyla sol düşünceye yeni bir çerçeve sunarak sürdüren Antonio Negri'nin "68 ve mirası" üzerine söylediklerine kulak kesiliyoruz. Express'ten naklen...

1968'de nerede, ne yapıyordunuz?

Antonio Negri: 1968'de, hayatım Venedik'le Padova arasında geçiyordu. Venedik'te oturuyor, Padova'da üniversitede kamu hukuku felsefesi dersi veriyordum. Ayrıca, *Potere Operaio* (İşçi Gücü) grubunun militanlarındandım. Bu arada, "68" in İtalya'da 1967'de, hatta daha da önce, 1965-66'da Venedik ve Trente'de üniversite işgalleriyle başladığını unutmamak lâzım. 1967'de, Venedik yakınlarında, Valdagno'da tekstil işçileri ayaklandı. 1967'de, aynı zamanda, oğlum doğdu. İşçilerle birlikte, Venedik'te Mestre garını işgal etmiştik. Gar yangın yeriye, karımın karnı burnunda köprüden bizi seyrettiğini hatırlıyorum.

Ayaklanmacıların çoğundan daha yaşlıydınız, profesördünüz; dolayısıyla, otoritenin temsilcisiydiniz...

1968'de, 35 yaşındaydım. Benim duyduğum coşku ve neşe şüphesiz gençlerinkinden daha farklıydı. İşçi grevleri genellikle harika şöenlerle son bulurdu. Padova'da fakülte'deki bir şenliği hatırlıyorum. Müzikler çalıyor, yeniliyor içiliyor, danslar ediliyor, cigarahklar tütürülüyor...

Ders vermeye de devam ediyordum. 1967'nin sonlarında, Padova Üniversitesi'nde Keynesçiliğin krizi üzerine bir seminer düzenlemiştim. Birden öğrenciler içeri girdi ve bizi kapı dışarı ettiler. İşte, hareketle ilişkim böyle başladı! Hocalık konumumu sadece bir kere kullandım: Kızkardeşim biyoloji bölümünde öğretim üyesiydi, öğrenciler fakülteye giriş-çıkışları engellediği için, laboratuardaki 500 faresini beslemiyordu. Ben de öğrencilere "yoldaşlar, izin verin, laboratuara gitsin" dedim. Tek otorite kullanımım bu oldu.

İtalya'da, "Mayıs '68" on yıl sürdü, 1967'den 1977'ye, hatta 1979'a kadar. Fransa'da hareket üniversite içinde doğarken, İtalya'da işçi mücadeleleri ve direnişleri öğrencilerinkine öncülük etti. Tartışma alanı fabrikalardı, üniversitelerse fabrikalardaki deneyimlerin yansıdığı mekânlardı. Bu çok önemli bir fark.

Fransız "Mayıs"ıyla İtalyan "Mayıs"ının ortak noktası, öğrenci hareketiyle işçi direnişinin buluşmasıydı. İki ülke arasında olayların yaşanışında ne gibi farklılıklar vardı?

Fransız Mayıs'ı zaman ve mekân bakımından çok sıkıştırılmıştı. İtalyan Mayıs'ınmsa belli başlı bir sahnesi ve temel bir olayı yoktu. İtalya'da, "Mayıs 68" on yıl sürdü, 1967'den 1977'ye, hatta 1979'a kadar. Asıl önemlisi, İtalyan Mayıs'ı esas olarak "uvriyerizme" dayanıyor. Fransa'da hareket üniversite içinde doğarken, bizde işçi mücadeleleri ve direnişleri öğrencilerinkine öncülük etti. Tartışma alanı fabrikalardı, üniversitelerse fabrikalardaki deneyimlerin yansıdığı mekânlardı. Bu çok önemli bir fark.

İşçilerin katıldığı üniversite işgalinden söz ettiniz. Fransa'daysa, Sorbonne öğrencileri Renault işçilerinin grevine destek vermişti. İtalyan işçiler fakülteleri işgal ediyor, yani buraları tartışma mekânı olarak görüyorlar...

Evet, çünkü bir işçi alanının ele geçirilmesi üniversiteden geçiyordu: Fabrikalarda toplantı yapabileceğiniz yerler yoktu, zaten en ufak bir toplantıda polis hemen dağıtıyordu. Dolayısıyla, kararlar üniversitelerde alındı. Ama dikkatinizi çekerim, işçi hareketinin bariz bir üstünlüğü vardı. Venedik'te mimarlık fakültesi Porto Marghera'daki kimyevi maddeler üreten fabrikaların işçileri tarafından işgal edildi, ama işçi mücadelesinin tamamının hizmetinde bir alan olarak görülüyordu. İşçi mücadelesi toplumun demokratikleşmesi çabasıyla somutlaştırılmıyordu. Böylece, öğretim "işçiler için evler, şehirler inşa etmek ne demektir, nasıl olmalıdır?" gibi meselelerle ilgilenecekti. İtalyan Mayıs'ı aynı zamanda çok daha "patlayıcı" da oldu.

Bir yazımızda şöyle diyorsunuz: *“68 fikriyatı aslında Fransa’da olmadı. Orada fazla kısa ömürlüydü. Almanya’da, hemen Frankfurt Okulu’nun haleflerine geçildi. İtalya’daysa, en az iki ya da üç çok önemli düşünce akımı ve hem olumlu hem olumsuz tarzda tecrübe ortaya çıktı. Bir yanda, Kızıl Tugaylar ve terörist küçük örgütler; diğer yanda, başka hareketler içinde yer alan entelektüeller ve emekçiler, kadınlar ve öğrenciler...”* “Tugay” vakasını “68 Mayıs” fikriyatının başlıca akımlarından biri olarak mı görüyorsunuz?

Evet, başkaldırmacı bir düşünce vardı. Bir kere, Kızıl Tugaylar’ın ne olduğu konusunda anlaşmak lâzım. Ben kendi adıma, Kızıl Tugaylar’ı hiçbir zaman terörist bir örgüt olarak görmedim. Kapitalizmin krizinin sonuna geldiğini, işçi sınıfı üzerinde, toplumun bütünü üzerinde siyasal ve entelektüel bir hegemonya kurduğunu düşünen insanlar tarafından kurulmuştu. Dünyada meydana gelen olaylarla bunun bağlantılarını kurmamız gerekir: 1971’de, neoliberal saldırının başlangıcına imza atan dolar-altın bağının kopması; 1973’te, Avrupa için bir engelleme anlamına gelen petrol krizi; Vietnam’da Amerikan emperyalizminin bozgunu... Bütün bunlar, kapitalist tahakküme son verebilecek bir işçi mücadelesi fikrini temel alan İtalyan ‘68’inin taşıyıcıları oldu.

“Çokluk” sadece “kitle” değil, sadece “sınıf” da değil. Daha az maddi ve soyut; giderek daha entelektüel ve yaratıcı bir emek kapasitesiyle tanımlanan bir tekil özneler bütünü. Öte yandan, “çokluk” işçi sınıfından daha geniş bir bütün. Aynı zamanda, kadın ve göçmen, hareketli ve esnek...

Fransa’da da aynı fikri savunular vardı ama, bu, tugay benzeri bir vakaya doğru evrildi.

Evet, ama İtalyan ‘68’i işçi ekstremizminin devamlılığı içindeydi. O dönemde, bizde çok yeni bir toplumsal evrim yaşıyordu. Anti-faşizm, hükümetlerin soğuk savaş çerçevesinde dayattığı monarşik ve faşist rejimle kurumsal devamlılığın reddi, çatışmanın hedefi haline geliyordu. Faşizmden çıkış, bir tür premoderniteden çıkışa tekabül ediyor. O zaman, üniversite işçilerin çocuklarına kapılarını açıyordu. Bu öğrencilerin ve işçilerin büyük bir kısmının İtalya’nın güneyinden gelen göçmenler olduğunu göz önünde bulundurmadan İtalyan Mayıs’ını anlamak mümkün değil. Bu insanlar proletaryadan geliyorlardı ve köylü mücadelesinin gücünü ve o zamana kadar ifade edilmemiş olan proleter şiddeti de beraberlerinde getiriyorlardı. İşte bu nedenle “terörizm” ve “ekstremizm” arasındaki fark çok temel. Kızıl Tugaylar ekstremist bir kuvvetti. Aptalca ve çılgınca bir adalet fikrine sahiptiler belki, ama yine de bu bir proleter adalet fikriydi.

Paris’teki ayaklanmacılar “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam” diye slogan atıyorlardı. O günden beri şu soru hep soruldu: “68”, o güne dek görülmedik bir isyanın fitili miydi, yoksa kadim işçi mücadelesinin nihai meydanlara çıkışı mı? Sosyolog Michel Crozier ‘68 Mayıs’ını “son büyük gösteri” olarak tanımlıyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

Teşhise katılıyorum, ama bundan çıkarılan sonuçlara değil. “68”, evet, kadim işçi hareketinin sonuydu. Yeniden-inşa tamamlanmıştı ve çalışanların olağanüstü bir dönüşümüne, adeta mutasyonuna tanık olduk. Bundan böyle modernitenin değerleri hükümsüzdü. Bolşevik devrimiyle başlayan “kısa yüzyıl”ın sonuydu. 1968’de, komünizmi başka türlü yeniden-icat etmeyi amaçlayan bir hareket doğdu. Dolayısıyla, “68” son büyük gösteri değil, bir zafer, çünkü ‘68 her yere, emeğin biyopolitik unsuruna kadar, özgürlük unsurunu soktu.

Crozier 1973’ten beri benim hasmım. Samuel Huntington gibi bir takım neoliberal figürlerle beraber o dönemde imzaladıkları meşhur metinde mealen şöyle diyorlardı: *“68’de, kitleler bizi korkuttu. Demokrasi artık onları durduramıyor. Demokrasinin sınırları olmalı.”* Onlara göre, cevap eski sistemi hükümsüz kılmaktan ibaret. Bir kapitalistin, dünyayı disipline etmek için kullandığı araçların buharlaştığını kabullenmesinin kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? O günden bu yana, kapitalizm yeniden örgütlenmeyi bildi. Maalesef, işçi hareketi bunu yapamadı.

Marksist dilde, meta için “üretim”, hayat içinse “yeniden-üretim” kavramı kullanılır. Bence, bunun tersi daha doğru: Hayatlardan söz ederken “üretim”, metadan söz ederken “yeniden-üretim” demek. ‘68’de esas olan bu geçiş.

Solun anlayamadığı şey, diyorsunuz, “cognitif”, yani gayrimaddi ve iletişimsel bir emek biçiminin ortaya çıkışıydı. Bu, aynı zamanda, eski sanayi proleteryasından daha melez, yeni bir kolektif öznenin de ortaya çıkışı anlamına geliyor. “Çokluk” adını verdiğiniz bu yeni özgürleşme öznesi 1968’de mi doğdu?

Evet. “Çokluk” sadece “kitle” değil, sadece “sınıf” da değil. Daha az maddi ve soyut; giderek daha entelektüel ve yaratıcı bir emek kapasitesiyle tanımlanan bir tekil özneler bütünü. Öte yandan, “çokluk” işçi sınıfından daha geniş bir bütün. Aynı zamanda, kadın ve göçmen, hareketli ve esnek... “Çokluk”u oluşturan tekilliklerin her biri yaşama zevki ve özgürlük hazzıyla belirleniyor. ‘68 Mayıs’ı, eski fordist sisteme karşı, bedenleri ve arzuları üzerindeki devasa baskıya karşı işçilerin isyanıyla harekete geçmişti. Kitlese işçi, yerini toplumsal işçiye bırakıyor. “Entelektüel” üretimden bahsederken “hayatın” üretimin-den bahsettiğimizi unutmamak lâzım.

“1968 bir devrim değil, hayatın üretiminin yeniden-icadıydı” diye yazıyorsunuz; ne kastediyorsunuz

Marksist dilde, meta için “üretim”, hayat içinse “yeniden-üretim” kavramı kullanılır. Bence, bunun tersi daha doğru: Hayatlardan söz ederken “üretim”, metadan söz ederken “yeniden-üretim” demek. ‘68’de esas olan bu geçiş. Üretimin gittikçe daha fazla “gayrimaddi” olduğunu söylemek, gerçekte gittikçe daha fazla hayati hale geldiğini, bedensel unsurun giderek daha fazla önemli olduğunu vurgulamak demek. ‘68, bedenlerin devrimiydi, arzunun özgürleşmesinden geçen bir açılma, serpilme talebiydi.

Bu, zihinlerde ve fiiliyatta kendini nasıl gösteriyor?

Gayet basit: İnsanlar tecridin ve yabancılaşmanın mutlak olduğu bant sisteminde çalışmayı reddediyor. “Ben de bir bedenim, benim de zekâm var!” diyorlar. Erkekler “Benim gelirim kadınların özgürleşmesini engelleyen patriyarkal bir gelir. Özgür olmak için kadınların da çalışma imkânına sahip olmaları gerekir” diyor. Feminist hareket bedeni yeniden-icat ediyor, topluluğun bütün kurumlarını ağa dahil ediyor. Çünkü bu bir yenilikti: “Komün”, topluluk, bir şebeke artık. Bu sadece üretken değil, tekilliği koruyan son derece zengin, özgün bir iletişim biçimi de. Sohbetle, karşılıklı konuşmayla, sözle, duygularıyla topluluğu, “komün”ü zenginleştiriyoruz. Bugün, başka bir zenginlik üretme biçimi tahayyül edilemez. “Reel sosyalizm” bunu anlayamaz: İnsanları ve üretimi hiyerarşik biçimde örgütlemeniz artık mümkün değil. Hiyerarşiden ağa geçtik! 1968’de, teorik planda bu geçişi anlamıştık. Ama siyasal alanda kaybettik.

Yani?

Bizi silahlı mücadeleye yönelten işçi ekstremizmi dalgasına kendimizi bıraktık. Benim gibi en ihtiyatlılar bile, bu dalgaya kendilerini teslim etti. Sadakat, sorumluluk ve angajman bizi silaha başvurmaya mecbur bırakmıştı. Bir toplumdan diğerine geçildiğini anlıyorduk ve bunu yönlendirebileceğimiz yarılsamasına kapılmıştık. Ama patronlar “Durun!” dedi: “Yeni üretim modelini, yeni toplumsal örgütlenme biçimini biz kuracağız!” Bizi hapishanelere attılar. Kırıp geçirdiler, yok ettiler bizi. Fransa’da hiçbir zaman bu kadar güçlü bir bastırma hareketi olmadı.

Yenilgiyi unutabilirim, başıma gelenleri unutabilirim, ama metamorfoz geçirdiğimi unutamam. 1960’lı yıllar olağanüstüydü. Kafamızda, bacaklarımızda varoldular! Söz konusu olan gerçek bir ihtida, bir kimliğin kayboluşu ve bir diğerine geçiş. Hatta daha da iyisi: Kimlik-sizliğe geçiş...

Size, sol ‘68 Mayıs’ından gerekli dersleri çıkarmadı mı?

Emeğin ve insanın çok büyük bir dönüşümüne tanık olduk. Üretim biçimini baştan aşağı dönüştüren ve bilişim teknolojisini tahakküm aracı olarak kullanmayı beceren sermaye bunu gayet iyi anladı. Bu dönüşümün kendisini krize soktuğunu da anladı sermaye. İşte bu nedenle, polisiye tedbirler de dahil

olmak üzere, her türlü araca başvurdu yenilenmesini teminat altına almak ve korumak için. Denetim biçimleri artık giderek daha fazla finansal. Kumanda eden finans dünyası. “*Hakiki Marksistler Wall Street’te*” esprisi boşuna değil! Sol bu dönüm noktasını kavrayamadı. Bunu sadece negatif açıdan gördü: Komünizm bitti. Bugün solun büyük krizi burada. Toplumumuzun yeni maddi temelini anlayamamış olmak değil sadece. Değişmeyi, yeniden örgütlenmeyi, bugünkü haliyle emeğin, yani entelektüel ve ağa dayanan emeğin işleyişine uygun düşmeyen eski bolşevik parti modelinden vazgeçmeyi bilemedi. Ama solun en ağır hatası, bugün Bush, Berlusconi, Sarkozy gibi adamlara yaslanmak durumunda kalan kapitalizmin güçsüzlüğünü anlayamamış olmasıdır. Sistem korkunç derecede kırılğanlaşmış durumda, çünkü finansal kapitalizm absürd bir tahakküm biçimi; işte sol bunu anlayamadı.

Alternatif küreselleşmeciler hareket “68”e bağlı bu büyük dönüşümleri sizce kavradı mı?

En azından kısmen anladı. Alternatif küreselleşmeciler iktidarın artık ulus-devletlerin ellerinin arasında olmadığını gördüler ve mücadelelerini emperyal finansa karşı yönelttiler. Ayrıca, mücadeleleri küresel ölçekte ve hareketli biçimlerde örgütlenme zaruretinin bilincine vardılar. Üretim artık fabrika üretimi değil, dünya ölçeğinde belirleniyor. Eski tarz komünist partide, bütün bunlar imkânsız olurdu. Bu nedenle, “çokluk” ciddi bir reformizme, yani üretken ve barışçı gelişmenin gerçek ölçüleri üzerinden tarihin devamlı dönüşümüne ulaşmamızı sağlayabilir.

Bugün ‘68 anmalarında size en çarpıcı gelen ne?

Yüzeysellik. İşçi sınıfının hiçbir şekilde anılmaması. ‘68 hep emeğin ve devrimin artık yok olduğu an olarak görüldü. Bu çok yanlış. İdeolojik bir yaklaşım. Bu konsensüse karşı, ‘68’i hatırlayanlar umutsuzluğa kapılıyorlar. Eğer ‘68 de durumları değiştiremediyse, artık bir şey mümkün değil diye düşünülüyor. Ama, ‘68 sadece sondan bir önceki Avrupa devrimiydi. Sondan bir öncekiydi, çünkü son devrim henüz olmadı, gelecek!

“Hafızasızlığa övgü” adında bir makale yazmıştınız. ‘68’i unutmama zamanının geldiğini mi düşünüyorsunuz?

Bu mümkün değil. Yenilgiyi unutabilirim, başıma gelenleri unutabilirim, ama metamorfoz geçirdiğimi unutamam. Aziz Paul’de de benim ilgimi çeken bu: Varlığın ihtidası, mühtedi olması: “*Yahudiydim. Hıristiyan oldum. Bir dini terk edip başka bir dine geçmedim. Değişen benim varlığım.*” Bu mânâda ‘68’i unutamazsınız. 1960’lı yıllar olağanüstüydü. Kafamızda, bacaklarımızda varoldular! Söz konusu olan gerçek bir ihtida, bir kimliğin kayboluşu ve bir diğerine geçiş. Hatta daha da iyisi: Kimliksizliğe geçiş...

Sizin kendi ihtidanız, “dönme”liğiniz somut olarak nasıl oldu?

Bilemiyorum. Bir yaşam biçimi seçtim; üniversitedeki görevimi kaybetmeme yol açan, beni hapis-haneye götüren, yazarak yaşamak zorunda bırakan bir hayat biçimi. Zor ve aynı zamanda üretken bir seçimdi. Beni korudu. Hem yaşlı hem gencim. Şimdi, 1948’den 2008’e uzanan bir hikâye yazmak istiyorum. 1948’de 15 yaşındaydım, olgunluğa erişme çağı, ve o günden bugüne nelerin değiştiğini anlamaya çalışmak istiyorum. Bir nevi günlük gibi düşünüyorum, küçükken annemin beni tutmaya zorladığı günlükler gibi. Altmış yıl öncesinin dünyasını hatırladığımda, her şey harikaydı diye geçiriyorum içimden. Artık eskisi gibi düşünülemez. ‘68 olmasaydı, 20. yüzyılın ikinci yarısı çok hüznü olurdu. ‘68 her şeyi değiştirdi, bizi değiştirdi. Bu nedenle, gençlerin “hatırlamaya” ihtiyaçları yok. Onların DNA’larında ‘68. ‘68 onların bedenlerinde.

Çeviren: Siren İdemen

Express, sayı 85, Haziran 2008

Posia

birartibir.org
1968 VE Mirası : Antonio Negri Anlatıyor
1968 Gençlerin DNA'sında
2023

<https://birartibir.org/1968-genclerin-dnasinda/>, Express, sayı 85, Haziran 2008
Çeviren: Siren İdemen

edu.wll.im